

Любов ЗГАЛАТ-ЛОЗИНСЬКА,

д-р екон. наук, професор

ORCID: 0000-0002-2063-5738

Мирослава ЗІНЧЕНКО,

канд. екон. наук, доцент

ORCID: 0000-0003-3775-8862

Київський національний університет будівництва і архітектури, м. Київ

СУТНІСТЬ ІННОВАЦІЙНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ ТА НАПРЯМИ ЇЇ РЕАЛІЗАЦІЇ В БУДІВЕЛЬНІЙ ГАЛУЗІ УКРАЇНИ

Стаття присвячена комплексному аналізу теоретичних, нормативно-правових та прикладних аспектів визначення сутності інноваційної діяльності в будівельній галузі. Обґрунтовано актуальність переходу до інноваційно-орієнтованої моделі економічного розвитку, з урахуванням потреб післявоєнного відновлення України, модернізації інфраструктури та підвищення конкурентоспроможності будівельних підприємств. Розкрито генезис терміну «інновація» та еволюцію поглядів щодо його трактування в економічній науці, починаючи з праць Й. Шумпетера, М. Кондратьєва, П. Друкера, К. Крістенсена та інших науковців. Проаналізовано семантичні відмінності між поняттями «новація», «нововведення» та «інновація», а також їх роль у формуванні логіки інноваційного процесу. Особливу увагу приділено аналізу законодавчого поля, в межах якого здійснюється інноваційна діяльність в Україні. Виявлено суттєві відмінності в трактуваннях категорії «інноваційна діяльність» у Законах України «Про інноваційну діяльність», «Про наукову і науково-технічну діяльність», у Господарському кодексі України та офіційній статистичній звітності. Наголошено на відсутності узгодженого підходу до визначення сутності інноваційної діяльності, критеріїв її ідентифікації та форм підтримки, що ускладнює формування цілісної державної політики у цій сфері та обмежує практичні можливості підприємств щодо підтвердження інноваційного статусу своєї продукції чи процесів. Сформульовано авторське визначення інноваційної діяльності та виокремлено її форми, притаманні будівельній галузі. Особливу увагу приділено конкретизації форм інноваційної діяльності у будівництві, що включає: інноваційні проектно-вишукувальні роботи, впровадження нових технологій будівельно-монтажних, реставраційних робіт і реконструкції, використання нових будівельних матеріалів і конструкцій, сучасного обладнання та програмного забезпечення.

Ключові слова: *інноваційна діяльність, інноваційний розвиток, будівельні підприємства, новація, нововведення, комерціалізація, напрями інноваційної діяльності в будівництві, нормативно-правове регулювання, конкурентоспроможність.*

Актуальність теми дослідження. У сучасних умовах одним з основних чинників прискорення економічного зростання країни є перехід до інноваційно-орієнтованої моделі розвитку, що забезпечує не лише підвищення конкурентоспроможності, а й зміцнення економічної безпеки держави в умовах глобалізації. Інноваційний шлях передбачає ефективне використання науково-технічного потенціалу всіх галузей, зокрема будівельної, яка відіграє ключову роль у

процесах післявоєнного відновлення країни та модернізації інфраструктури. Формування дієвого механізму реалізації інноваційної діяльності вимагає забезпечення безперервного ланцюга «виникнення ідеї – розробка – впровадження – комерціалізація». Посилення активності кожного з учасників цього ланцюга дозволяє досягти синергетичного ефекту, що сприяє підвищенню ефективності функціонування будівельних підприємств та загальному економічному зростанню. Водночас впровадження інновацій у будівництві спрямоване не лише на технічну модернізацію, а й на екологізацію, цифровізацію та адаптацію до сучасних соціально-економічних викликів.

Постановка проблеми. Незважаючи на стратегічну важливість інноваційної діяльності, значна кількість будівельних підприємств стикається з перешкодами в її реалізації. Основні труднощі пов'язані з низьким рівнем фінансування інноваційних проєктів, недостатнім розвитком інфраструктури трансферу технологій, відсутністю стимулюючого середовища для наукових розробок, недосконалістю державного регулювання у сфері інновацій та нерозвиненістю ринку інноваційних послуг. Також ускладнює ситуацію дефіцит кваліфікованих кадрів, спроможних генерувати та впроваджувати інноваційні рішення з урахуванням галузевої специфіки. Залишається відкритим питання адаптації загальних моделей інноваційної політики до умов і потреб саме будівельної галузі, яка характеризується високою капіталомісткістю, тривалими виробничими циклами та значною залежністю від зовнішнього середовища.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Слід відзначити, що внаслідок наявності специфічних особливостей окремих галузей та їх продукції практично неможливо розробити універсальні рекомендації, що підходять для поживлення інноваційної діяльності будь-яких сфер діяльності. Через це виникає необхідність конкретизації особливостей інноваційної діяльності будівельної галузі, що в подальшому дозволить визначати фактори та методи її активізації.

Питанням визначення особливостей інноваційної діяльності в будівництві присвятили свої праці Норкіна Т. П., Кичко І.І., Чорна М. В., О. В. Якименко О. В., Федоренко В.Г., Лагутін Г.В., Воронкова Т.Є., Рижаківа Г.М., Федоренко С.В., Сотнікова О.В., Пінчук Ю.Б., Федоренко М.С., Воронков І.В., Галунка О.Д. та ін. Водночас, незважаючи на цінний досвід зазначених науковців, питання підвищення ефективності інноваційної діяльності будівельних підприємств за сучасних умов залишається досить актуальним.

Метою статті є огляд теоретичних підходів до визначення сутності категорії інноваційна діяльність будівельної галузі, а також характеристика напрямів її реалізації з урахуванням галузевих особливостей.

Виклад основного матеріалу дослідження. Зважаючи на неоднозначність трактування поняття інноваційної діяльності в законодавчих, нормативних актах, науково-методичних працях різних авторів, необхідним є уточнення змісту даної категорії з точки зору її генезису та з урахуванням специфіки будівельної галузі.

Так, категорія «інновація» походить від латинського «novatio», що означає «оновлення» або «зміни», та «in», що з латинської мови перекладається як «у напрямку», тобто якщо перекладати дослівно «innovatio» – «у напрямку оновлення». Як економічний термін поняття «інновація» увійшло на початку XIX століття, яке було використано в працях Йозефа Шумпетера, австрійського економіста, що активно вивчав вплив інновацій (в оригіналі «нових комбінацій») та підприємництва на стан економічного зростання. Вивчаючи економічні зміни у взаємозв'язку з економічними явищами, якими вони породжуються, він дійшов висновку, що

стрибки економічного розвитку ґрунтуються на «використанні виробничих ресурсів у спосіб, в який вони до цього не використовувались на практиці, та відмова від попереднього способу застосування... Це ми називаємо «інновацією» (1928) [1].

В подальшому у своїй науковій праці «Теорії економічного розвитку: дослідження питань прибутку, капіталу, кредиту, відсотків та ділового циклу» він охарактеризував економічний розвиток як історичний процес структурних змін, суттєво керований нововведеннями, які було поділено ним на п'ять типів:

- введення нового продукту або нового виду вже відомого продукту;
- впровадження нових методів виробництва чи збуту товару;
- освоєння нового ринку збуту;
- використання нових ресурсів - сировини або напівфабрикатів;
- нова галузева структура, зокрема створення або знищення монопольної позиції

[2].

Шумпетер Й. вважав інновації визначальним фактором конкурентоспроможності та важливим рушієм економічної динаміки та стверджував, що кожен, хто шукає прибутку, повинен вносити інновації [2]. Інтерес Шумпетера Й. до факторів економічного розвитку був зумовлений впливом теорії економічних циклів М. Кондратьєва, який дійшов висновку, що нерівномірність науково-технічного прогресу, а також нагромадження капіталу є головними причинами циклічності розвитку економіки з інтервалом близько 50 років [3]. Взявши за основу теорію економічних циклів Кондратьєва, Й. Шумпетер доповнив її теорією інновацій, відповідно до якої кожен із довгих економічних циклів був наслідком певної технологічної революції, переходу до нового технологічного укладу із домінуванням певної технології, що формують певні етапи інноваційного розвитку. Теорія інноваційного розвитку спирається також на наукові відкриття М. Туган-Барановського, який стверджував, що нерівномірність і циклічність розвитку економіки залежать від науково-технічного прогресу [4]. Суттєвий доробок у розвиток теорії інновацій внесли також Д. Брайт, Ф. Валента, П. Друкер, К. Крістенсен, Т. Левітт, Б. Твісс, Д. Тідд, Д. Бессанті, К. Павітт, Б. Санто, Р. Фостер, С. Каплан. Зокрема, американський науковець П. Друкер вважав, що лідерство на ринку, забезпечення стійкої конкурентної переваги, досягається на основі планомірного впровадження інновацій, що ґрунтується на постійній оцінці ефективності та оновленні кожного виду продукції (послуги), способу її кінцевого використання, ринку, департаменту та використання «вікон можливостей» - внутрішніх та зовнішніх умов бізнесу. Важливим є його висновок щодо фінансування інноваційної діяльності за рахунок «бюджету розвитку», частка якого в загальному бюджеті підприємства має бути сталою навіть за умов кризи [5]. Формування «бюджету розвитку» також є доцільним і на макроекономічному рівні. Емпіричні висновки П. Друкера були сприйняті та реалізовані представниками інституціоналізму та неокейнсіанської течії, що відобразилось у формуванні державних фінансових, бюджетно-інвестиційних резервів для активізації інноваційного розвитку, особливо в періоди економічної рецесії. Натепер країни Європейського Союзу формують консолідований бюджет інноваційного розвитку, виділяючи мільярди євро на реалізацію інноваційних програм, зокрема в межах Рамкових програм ЄС з наукових досліджень та технологічного розвитку (FP1- FP8 «Horizon 2020», Horizon Europe (FP9) 2021–2027pp.) за визначеними пріоритетними напрямками (здоров'я, біотехнології, інформаційні та комунікаційні технології, нанотехнології, матеріали та нові технології виробництва, довокілья, енергетика, космос, безпека; глобальні виклики та європейська промислова

конкурентоспроможність). В Україні також згідно бюджетного кодексу передбачено виділення коштів на здійснення наукової і науково-технічної діяльності у розмірі не менше 1,7 % ВВП. І хоча фінансування в потрібному обсязі в Україні не здійснюється, проте це свідчить про розуміння необхідності подолання кризи на основі реалізації інноваційного вектору розвитку [6, с. 20].

Гарвардський професор К. Крістенсен [7] на прикладі різних галузей досліджував, чому та за яких обставин сильні компанії - лідери ринку - втрачають свої позиції або зазнають краху при виході на нові ринки чи в умовах появи інновацій. Висновки К. Крістенсена підкреслюють важливість глибокого розуміння природи інновацій, які можуть не лише забезпечити проривний розвиток, а й стати чинником трансформації та адаптації усталених бізнес-моделей до нових умов господарювання [7]. У цьому контексті постає потреба чіткого визначення сутності інновацій та їх класифікації, оскільки різноманітні форми їх реалізації суттєво відрізняються за масштабами впливу на галузеву динаміку та ефективність трансформаційних процесів. Розмаїття трактувань поняття «інновації» зумовлюється, передусім, кінцевими формами їх реалізації, що стало основою для поділу їх на види: технічні, організаційні, економічні, екологічні, соціальні, тощо. Так, погляд на інновації з точки зору вирішення техніко-технологічних завдань через впровадження нової техніки й технології притаманний дослідженням в галузі підвищення ефективності промисловості, будівництва, інших сфер матеріального виробництва (Амоша О.І. [8], Геєць, В.М [9], Дачій О.І. [10], Федоренко В.Г., Лагутін Г.В., Рижаківа Г.М., ін. [11]).

Інвестиційно-фінансові питання створення та процесу трансферту інновацій, комерціалізації інтелектуальної власності в інноваційний продукт стали об'єктом дослідження таких авторів як Бутнік-Сіверський О.Б. [12], Антонюк Л.Л., Поручник А.М., Савчук В.С. [13]) та ін.

Соціальні аспекти інновацій, зокрема процеси їх сприйняття та чинники, що впливають на вибір індивіда щодо впровадження нововведень, були започатковані у дослідженнях Е. Роджерса [14], який сформулював теорію «Дифузії інновацій». В подальшому ця теорія отримала подальший розвиток у працях, присвячених маркетингу інновацій, у дослідженнях інноваційних процесів у соціокультурній сфері, освіті та суміжних галузях [15,16].

Дослідженнями інновацій через призму вдосконалення організації робочих місць, структури управління проводились переважно спеціалістами з питань менеджменту персоналу. Управлінські аспекти інновацій розкривалися вченими в галузі державного управління, зокрема що стосується питання нормативно-правового регулювання інноваційного процесу на різних рівнях (Амосов О.Ю., Дегтяр А.О., Календжян Я. В. [17], Сафонов Ю. М., Мельник Ю. М. [18]).

Семантичне дослідження поняття «інновація» потребує розмежування його з близькими категоріями – «новачія», «нововведення», «винахід», які часто змішують. В даний час наявність юридичної колізії призводить до ототожнення економічного змісту понять «винахід» та «інновація» та, відповідно, не вірному трактуванню таких термінів як «винахідницька діяльність», «інноваційна діяльність», «науково-технічна діяльність», що мають, на нашу думку, різний діяльнісний, сутнісний та економічний сенс. Так, наприклад, при здійсненні винахідницької діяльності необхідним є застосування певного рівня наукових знань у визначеній сфері діяльності, аналітичних здібностей та володіння креативністю, дослідницькою інтуїцією. В той же час для реалізації інноваційної діяльності достатньо бути креативним, мати уявлення про ринковий попит та комерційну доцільність.

На нашу думку, причиною ототожнення термінів «нововведення» та «інновація» є те, що поняття «innovation» в буквальному перекладі з англійської означає «введення нововведення». Водночас в теорії інноватики виділяють 3 окремих терміни: новація, нововведення та інновація (рис. 1) [6, с. 27]. Термін «новація» (від англ. *revival*) у загальному розумінні означає «новий порядок, звичай, метод, винахід або явище» [19, с. 203], тобто щось нове, раніше не існуюче. У контексті підприємницької діяльності новація розглядається як первинний елемент інноваційного процесу - своєрідний «напівфабрикат», що набуває цінності лише за умови подальшої обробки, адаптації і використання.

Рис. 1. Взаємовідношення термінів «новація», «нововведення», «інновація» з позиції теорії інноватики
Складено авторами на основі [6, 19]

Зокрема, вона є базовим компонентом, на основі якого може бути створено продукт, що володіє споживчою цінністю і відповідає наявному або потенційному попиту. При цьому новація має самостійну цінність переважно для новатора - суб'єкта, який її створив або адаптував до певної сфери.

Поняття «нововведення» є наступною стадією в логіці розвитку інноваційного циклу. Воно охоплює оформлений результат фундаментальних, прикладних або експериментальних досліджень і розробок, спрямованих на підвищення ефективності в певній сфері діяльності. За своїм змістом нововведення близьке до категорії «винахід», оскільки втілює нову наукову ідею у вигляді конкретного зразка чи рішення, яке має принципово нові або суттєво вдосконалені характеристики порівняно з уже відомими аналогами, що дозволяє досягти вищої продуктивності або результативності [6, с. 28]. Нововведення також можна охарактеризувати як новий або оновлений продукт творчої діяльності, запропонований для подальшого практичного використання [6, с. 28]. Вони набувають юридичного або практичного оформлення у вигляді патентів на винаходи, корисні моделі, промислові зразки, товарні знаки, раціоналізаторські пропозиції, технічну документацію, управлінські чи виробничі процеси, організаційні або інформаційні технології, ноу-хау, задокументовані наукові принципи, результати маркетингових досліджень тощо.

Нововведення відрізняється від інновації процесом комерціалізації, що означає

виведення нововведення на ринок. Іншими словами, інновація є результатом ринкової реалізації нововведення. В часовому вимірі інновації вирізняються від нововведень так званим інноваційним лагом, тобто терміном часу між появою нововведення і його комерціалізацією (виведенням на ринок з метою отримання прибутку).

Таким чином, нововведення може розглядатися як проміжний результат науково-виробничої діяльності, який за умови успішного практичного використання трансформується в науково-технічну інновацію. Процес впровадження нововведення в господарську практику отримав назву освоєння і трактується як реалізація підприємницької ідеї, що спрямована на задоволення існуючого попиту на певні товари, послуги або технології [6, с. 28].

У свою чергу, інновація (англ. *innovation* – нововведення, новаторство) – це завершальний результат інноваційної діяльності, який одержав реалізацію у вигляді нового або вдосконаленого продукту або послуг, який реалізується на ринку, а також технологічного процесу, що запроваджений та використовується в практиці діяльності суб'єкту господарювання [6, с. 29]. Таким чином, інновація є результатом успішно комерціалізованої новачки, яка реалізується не лише як результат технічного прогресу, а як інструмент підвищення конкурентоспроможності. Процес комерціалізації новачки передбачає їхню трансформацію в об'єкти економічного обігу з метою отримання прибутку. У цьому зв'язку інновації повинні відповідати трьом базовим критеріям: володіти новизною, задовольняти ринковий попит та забезпечувати прибутковість для новаторів, що впроваджують їх у практику.

З огляду на багатозначність трактування поняття «інновація» у науковій та прикладній площинах, особливої актуальності набуває аналіз нормативно-правового забезпечення інноваційної діяльності. Зазначене зумовлено тим, що вітчизняні законодавчі акти, інструктивно-методичні документи та офіційна статистика оперують різними підходами до визначення сутності інноваційної діяльності, критеріїв їх ідентифікації, методів кількісної оцінки, а також механізмів стимулювання інноваційного розвитку. Така нормативна неоднорідність ускладнює формування цілісної державної політики у сфері інновацій і створює бар'єри для ефективного моніторингу, регулювання та підтримки інноваційної активності. Відзначимо, що наразі є чинними близько двох десятків нескоординованих між собою нормативно-правових актів, що належать до загальнодержавного, регіонального, галузевого рівнів. Та навіть в основних законах існують суперечності. Так, в ст.1 закону України «Про інноваційну діяльність» визначено, що інновацією є «новостворені (застосовані) і (або) вдосконалені конкурентоздатні технології, продукція або послуги, а також організаційно-технічні рішення виробничого, адміністративного, комерційного або іншого характеру, що істотно поліпшують структуру та якість виробництва і (або) соціальної сфери» [20]. Дане визначення викликає ряд запитань щодо конкретизації в цьому аспекті слова «застосовані». В ст. 15 визначено «що така продукція виробляється (буде вироблена) в Україні вперше», або порівняно «...з аналогічною продукцією, представленою на ринку ... має суттєво вищі техніко-економічні показники» [20]. Слід відзначити, що доведення ступеню інноваційності продукції передбачає визначення економічного ефекту, терміну окупності, рівня конкурентоспроможності та задоволеності клієнтів. Тобто, щоб стверджувати, що продукція (послуги) є дійсно інноваційними (відповідно до формулювання в законі), необхідно розрахувати фінансову частину бізнес-плану (перше виведення на ринок) або ініціювати проведення наукової і науково-технічної експертизи, що є витратним;

тому підтвердження «суттєвого удосконалення продукту» на фоні відсутності реальних пілг для інноваційних підприємств практично ніколи не здійснюється. Сама ж інноваційна діяльність згідно даного закону визначається як «діяльність, спрямована на використання і комерціалізацію результатів наукових досліджень та розробок і зумовлює випуск на ринок нових конкурентоздатних товарів і послуг» [20]. Отже, в нормах закону «Про інноваційну діяльність» робиться акцент на впровадженні конкурентоспроможного продукту та отримання від цього прибутку. Об'єктами ж інноваційної діяльності вважаються «проекти, нові знання та інтелектуальні продукти» (йде мова про купівлю і використання правоохоронних щодо об'єктів інтелектуальної власності документів), «виробниче обладнання та процеси» (патенти на винаходи та корисні моделі), «організаційно-технічні рішення виробничого, адміністративного, комерційного або іншого характеру, що істотно поліпшують структуру і якість виробництва і (або) соціальної сфери» (організаційні, технологічні інновації), «сировинні ресурси, засоби їх видобування і переробки, товарна продукція» (продуктові інновації); «механізми формування споживчого ринку і збуту товарної продукції» (маркетингові інновації), «інноваційні програми, інфраструктура виробництва і підприємництва» (об'єкти державного регулювання інноваційної діяльності) [20]. Як видно, в цьому трактуванні не йдеться про розробку, лише про використання та комерціалізацію (продаж). Таке визначення встановлює межі між поняттям «науково-технічна діяльність» та «інноваційна діяльність». Окрім того, таке тлумачення даного виду діяльності відособлює саму інновацію від суб'єкта її формування - винахідника, раціоналізатора. До того ж, після вилучення статей 21 та 22 про особливості оподаткування та митного регулювання інноваційно активних підприємств з даного закону, він практично перестав виконувати свою фінансово-економічну функцію в плані бюджетної та фіскальної підтримки інноваційної діяльності, адже жоден з цих механізмів на практиці реально не запроваджується.

Слід також акцентувати увагу, що чинне законодавство містить інші тлумачення даної категорії. Так, відповідно до ст.325. Господарського кодексу України «інноваційна діяльність» розглядається як «діяльність учасників господарських відносин, що здійснюється на основі реалізації інвестицій з метою виконання довгострокових науково-технічних програм з тривалими строками окупності витрат і впровадження нових науково-технічних досягнень у виробництво та інші сфери суспільного життя» [21]. Відповідно, дане тлумачення передбачає створення фінансових умов для виконання науково-технічних робіт з подальшим впровадженням у практику. Таким чином, якщо винахідницька діяльність внаслідок певних організаційних або технічних обставин не знайшла свого логічного завершення у продукті чи послугі, або на неї не були виділено фінансові ресурси, то така діяльність не вважається інноваційною. Також в рамках самого такого трактування вже є невідповідності, а саме не визначено що саме потрібно розуміти під словом «нові» розробки (нові для підприємства чи галузі, країни), і чому саме йдеться про «довгострокові науково-технічні програми з тривалими термінами окупності», адже інновації можуть мати і ефект вже у короткостроковому періоді. Щодо новизни, то потрібно сказати, що сучасна інноваційна діяльність часто не заснована на кардинальних нововведеннях, що може принести додатний прибуток як результат інвестицій; в більшості випадків нововведення є незначними, які потім узагальнюються в рамках більш визначних розробок і тільки тоді отримується прибуток (в сучасній теорії менеджменту це називають «систематизована інноваційна діяльність»). Іншими словами, згідно Господарського кодексу

комерційна реалізація результатів науково-технічної діяльності є потенційною можливістю, для досягнення якої потрібні певні зусилля і час.

Згідно з інструкцією, щодо заповнення форми державного статистичного спостереження № 1-інновація «Обстеження інноваційної діяльності промислового підприємства» під «інноваційною діяльністю розуміють усі наукові, технологічні, організаційні, фінансові й комерційні дії, що призводять до здійснення інновацій або задумані з цією метою. До інноваційної діяльності входять дослідження і розробки, не пов'язані прямо з підготовкою конкретної інновації» [22]. Як видно з визначення, до інноваційної діяльності відноситься більш широкий перелік дій, спрямований не лише на використання та комерціалізацію наукових розробок, але і на науково-технічну діяльність та просування. Як бачимо, в українському законодавстві не існує єдиного визначення поняття «інноваційна діяльність», більш того зазначені вище трактування, носять скоріше інформаційний характер, та не виконують своєї функції з точки зору державного регулювання. У контексті удосконалення нормативно-правового регламентування інноваційної діяльності варто погодитися з позицією Кичко І. та Панченко М. [23, с. 65], які наголошують на необхідності розробки законодавчих і нормативних документів сприяння інноваційній діяльності як стратегічної передумови переходу економіки України на інноваційний шлях розвитку.

Дослідження трактувань категорії «інноваційна діяльність» вітчизняними науковцями дозволило встановити, що вона визначається як діяльність (сукупність дій), спрямована на створення (розробку), використання (впровадження) [24, с. 7; 25], комерціалізацію (продаж) інновацій [20; 22; 25]. Більшість авторів вважають, що інноваційна діяльність є результатом впровадження наукових досліджень (дослідних, проектно-конструкторських робіт, експериментальних розробок), що насправді забезпечують формування нових знань, які можуть бути оформлені в вигляді об'єктів інтелектуальної власності та впроваджені або комерціалізовані. Водночас відповідно до закону України «Про наукову і науково-технічну діяльність» наукова (науково-технічна) робота визначається як «наукові дослідження та науково-технічні (експериментальні) розробки, проведені з метою одержання наукового, науково-технічного (прикладного) результату» [26]. Таким чином, у визначенні «інноваційна діяльність» не доцільно, на нашу думку, зазначати окремо науково-дослідні, проектно-конструкторські, технологічні роботи, адже ці роботи є окремими видами наукової (науково-технічної) роботи.

На основі розгляду вищенаведених законодавчих актів, а також наукових досліджень щодо трактування поняття, вважаємо за доцільне подати уточнене авторське визначення, а саме: інноваційна діяльність є комплексом наукових, технологічних, організаційних, фінансових та комерційних дій, які спрямовані на створення, використання і комерціалізацію результатів наукової (науково-технічної) роботи, іншої творчої інтелектуальної діяльності, що зумовлює випуск на ринок нового або удосконаленого конкурентоздатного продукту (товару, послуги, процесу чи технології) задля одержання економічного, соціального, екологічного, науково-технічного або іншого виду ефекту. Інновацією в даному випадку слід вважати новостворені (застосовані) і (або) вдосконалені конкурентоздатні технології, продукцію або послуги, а також організаційно-технічні рішення виробничого, адміністративного, комерційного або іншого характеру, що істотно поліпшують структуру та якість виробництва і (або) соціальної сфери, що є реалізацією (впровадженням) об'єкта інтелектуальної власності.

Виходячи з визначення різновидами інноваційної діяльності є :

- фундаментальні та прикладні науково-дослідні роботи, роботи дослідно-технологічного, дослідно-конструкторського, проектно-конструкторського, технологічного, пошукового та проектно-пошукового характеру, результат виконання яких доведений до стадії впровадження, практичного використання;
 - придбання та продаж об'єктів інтелектуальної власності – патентів на винаходи, корисні моделі або промислові зразки, ноу-хау, ліцензій, права на твір;
 - модернізація, придбання та введення в експлуатацію якісно нових засобів праці (машин, обладнання), програмного забезпечення;
 - модифікації продукції, що підвищують її експлуатаційні (технічні, ергономічні, екологічні) характеристики;
 - поліпшення процесу організації виробництва, автоматизація, удосконалення технології, методів, стандартів виробництва, що підвищує продуктивність, якість продукції (послуг), оптимізує процес виконання робіт, сприяє зниженню трудомісткості, матеріаломісткості, втрат від браку;
 - придбання зовнішніх знань для розробки та впровадження нової або суттєво вдосконаленої продукції або процесу, перепідготовка персоналу;
 - впровадження нових методів промислового проектування, дизайну, інжинірингових робіт;
 - впровадження інноваційних методів та комплексу маркетингу нових товарів чи послуг.
 - впровадження організаційно-технічних рішень адміністративного, комерційного або іншого характеру, що значно покращують структуру й якість виробництва, умови праці [6, с. 40-41; 22].
- Визначивши сутність інноваційної діяльності в цілому, слід конкретизувати зміст даної діяльності в галузі будівництва. Це зумовлено окресленням міжгалузевих, а також необхідністю врахування чинників, які впливають на конкурентоспроможність та новизну будівельної продукції, зокрема її залежність від стану матеріально-технічної бази будівництва, розвитку промисловості будівельних матеріалів, державного техніко-технологічного та фінансового регламентування через систему технологічних регламентів та стандартів в будівельній галузі.
- Отже, інноваційна діяльність в будівництві передусім спрямована на розробку, використання і комерціалізацію:
- інноваційних проектно-вишукувальних робіт (як виконаних власними силами, так за контрактом іншими організаціями);
 - впровадження нових технологій будівельних робіт (будівельно-монтажних, робіт з реставрації, реконструкції);
 - нових будівельних матеріалів, конструкцій;
 - придбання та введення в експлуатацію нових машин, обладнання (механізмів, приладів, пристроїв, апаратів, спорядження, інструменту), програмного забезпечення;
 - придбання (або ліцензування) зовнішніх знань, в тому числі патентів та незапатентованих винаходів, ноу-хау, а також інших видів знань в інших підприємствах чи організаціях для розробки та впровадження нової або суттєво вдосконаленої будівельної продукції або і процесів;
 - промислового проектування (дизайну);
 - використання нових організаційних структур, методів управління та організації робочих місць, форм взаємодії з іншими учасниками інноваційного процесу (науково-технічними організаціями, закладами вищої освіти);
 - ринкового запровадження інновацій, нового методу просування на ринок або в

ціноутворенні, що націлені на краще задоволення потреб споживача, завоювання нових ринкових позицій з метою збільшення обсягів продажу (маркетингові інновації).

Висновки. Дослідження сутності інноваційної діяльності та напрямів її реалізації в будівельній галузі України засвідчує, що саме інноваційний розвиток є ключовим чинником забезпечення конкурентоспроможності та підвищення ефективності галузі. В умовах зростаючої ресурсної обмеженості, нестабільного зовнішнього середовища та потреби у модернізації виробничої бази, активізація інноваційної діяльності постає як стратегічна передумова економічного зростання.

Для активі інноваційної діяльності в будівництві може бути задіяно безліч видів інновацій: нововведення, які використовуються в процесі проектування, інноваційність самих будівель і споруд, нові будівельні технології, нові методи організації і управління в будівництві і ін. Інноваційна діяльність в будівництві може бути спрямована на різні види будівельних робіт (від розробки ґрунтів і улаштування фундаментів до монтажу технологічного устаткування) та величезний перелік технологічних процесів в рамках цих робіт, різні умови виконання будівельних робіт (в умовах підвищеної сейсмічності, ущільненої забудови, складних інженерно-геологічних умов, підводних, гірничих, умов підвищеної небезпеки), типи продукції (житлові і нежитлові будівлі та інженерні споруди споруд, в тому числі транспортні споруди, трубопроводи, комунікації, комплексні промислові споруди), а також типи робіт (реконструкції, капітального ремонту, реставрації). Враховуючи широту застосування інновацій у будівництві та різноманіття їх проявів, перспективними є подальші дослідження, спрямовані на розробку ефективних механізмів стимулювання інноваційної діяльності та оцінку її впливу на інноваційний розвиток підприємств будівельної галузі.

Список літератури:

1. Schumpeter J.A. The instability of capitalism. *Economic Journal*. 1928. №8. P. 361-386.
2. Schumpeter J.A. The theory of economic development: an inquiry into profits, capital, credit, interest and the business cycle. Harvard Economic Studies: Harvard College, Cambridge. 1934. 196 p.
3. Kondratiev N. D. *The Works of Nikolai D. Kondratiev: Economic Statics, Dynamics and Conjecture* / ed. by N. Makasheva, W. J. Samuels, V. Barnett ; translated by Stephen S. Wilson. London : Routledge 1998. 324 p.
4. Tugan-Baranovsky M. I. Periodic industrial crises: A history of British crises. *Annals of the Ukrainian Academy of Arts and Sciences in the United States*, 1954. 3(3), 745–820.
5. Drucker P.F. *Management challenges for the 21st century*. HarperBusiness, 1999. 224 p.
6. Згалат-Лозинська Л.О. Державне регулювання інноваційної діяльності в будівництві: теорія, методологія, стратегія розвитку: монографія. Київ: «ДКС-Центр», 2020. 470 с.
7. Christensen C. M. *The innovator's dilemma: When new technologies cause great firms to fail*. HarperBusiness, 2011. 336 с.
8. Амоша О.І. Інноваційний шлях розвитку України: проблеми та рішення. *Економіст*. 2005. № 6. С.23-33.
9. Геєць В.М. Інституційна обумовленість інноваційних процесів у промисловому розвитку України. *Економіка України*. 2014. №12. С.4-19.
10. Дацій О.І. Розвиток інноваційної діяльності в агропромисловому виробництві

України. Київ: ННЦІАЕ, 2004. 428 с.

11. Інноваційний розвиток підприємства: навч. посібник/ [Федоренко В.Г., Лагутін Г.В., Воронкова Т.Є., Рижакова Г.М., Федоренко С.В., Сотнікова О.В., Пінчук Ю.Б., Федоренко М.С., Воронков І.В.]; за ред. В.Г. Федоренка, Г.В. Лагутіна, Т.Є. Воронкової, Г.М. Рижакової. Київ: «ДКС центр», 2014. 354 с.

12. Бутнік-Сіверський О. Теоретичні та методичні проблеми розвитку оцінки майнових прав інтелектуальної власності. *Теорія і практика інтелектуальної власності*. 2020. №2. С. 55-70.

13. Антонюк Л.Л., Поручник А.М., Савчук В.С. Інновації: теорія, механізм розробки та комерціалізації: монографія. Київ: КНЕУ, 2003. 394 с

14. Rogers E.M. Diffusion of Innovations. 5th ed. New York: Free Press, 2003. 576 p.

15. Grubler Arnulf. Time for a change: On the patterns of diffusion of innovation. Daedalus, 1996, 125, 19-44.

16. Ілляшенко Н.С. Організаційно-економічні засади інноваційного маркетингу промислових підприємств: монографія. Суми: Сумський державний університет, 2011. 192 с.

17. Державне регулювання інноваційної інфраструктури на регіональному рівні: монографія [О.Ю. Амосов, А.О. Дегтяр, Я.В. Календжян та ін.]; за заг. ред. А.О. Дегтяря. Харків: Вид-во ХарПІ НАДУ «Магістр», 2011. 263 с.

18. Сафонов Ю. М., Мельник Ю. М. (2016). Прогнозування інноваційно-інвестиційного розвитку промислових підприємств. *Ринкова економіка: сучасна теорія і практика управління*, 15(2 (33)), 23-44.

19. Завадський Й.С., Осовська Т.В., Юшкевич О.О. *Економічний словник*. Київ: Кондор, 2006. 356 с.

20. Про інноваційну діяльність : Закон України від 4 липня 2002 р. № 40-IV (із змінами). URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/40-15#Text> (дата звернення: 08.01.2025)

22. Господарський кодекс України від 16 січня 2003 року № 436-IV. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/436-15#Text> (дата звернення: 28.02.2025)

22. Методологічні положення зі статистики інноваційної діяльності: Наказ Державної служби статистики України від 10.01.2013 № 3 зі змінами, внесеними наказом Державної служби статистики України 18.01.2019 № 19. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/rada/show/v0003832-13#Text>. (дата звернення: 08.01.2025).

23. Кичко І., Панченко М. Загрози та ризики формування та реалізації інноваційно – інвестиційного потенціалу України та напрями їх усунення. *Економічний простір*. 2023. №185. С. 59-65. <https://doi.org/10.32782/2224-6282/185-11>

24. Джеджула В. В., Єпіфанова І. Ю., Цвик О. Г. Інноваційна діяльність як чинник конкурентоспроможності підприємств. *Інвестиції: практика та досвід*. 2017. №4. С.5-8.

25. Чорна М. В., Глухова С. В. Оцінка ефективності інноваційної діяльності підприємств: монографія. Харків: ХДУХТ, 2012. 210с.

26. Про наукову і науково-технічну діяльність: Закон України від 26.11.2015 р. №848-VIII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/848-19#Text> (дата звернення: 08.01.2025)

Reference:

1. Schumpeter, J. A. (1928). The instability of capitalism. *Economic Journal*, 8, 361–386.
2. Schumpeter, J. A. (1934). *The theory of economic development: An inquiry into profits, capital, credit, interest and the business cycle*. Harvard Economic Studies: Harvard

College, Cambridge.

3. Kondratiev, N. D. (1998). *The works of Nikolai D. Kondratiev: Economic statics, dynamics and conjuncture* (N. Makasheva, W. J. Samuels, & V. Barnett, Eds.; S. S. Wilson, Trans.). London: Routledge.

4. Tugan-Baranovsky, M. I. (1954). Periodic industrial crises: A history of British crises. *Annals of the Ukrainian Academy of Arts and Sciences in the United States*, 3(3), 745–820.

5. Drucker, P. F. (1999). *Management challenges for the 21st century*. HarperBusiness.

6. Zgalat-Lozynska, L. O. (2020). *Derzhavne rehuliuвання innovatsiinoi diialnosti v budivnytstvi: Teoriia, metodolohiia, stratehiia rozvytku* [State regulation of innovation activity in construction: Theory, methodology, development strategy]. Kyiv: DKS-Tsentr.

7. Christensen, C. M. (2011). *The innovator's dilemma: When new technologies cause great firms to fail*. HarperBusiness.

8. Amosha, O. I. (2005). Innovatsiinyi shliakh rozvytku Ukrainy: problemy ta rishennia [Innovative path of development of Ukraine: Problems and solutions]. *Ekonomist*, 6, 23–33.

9. Heiets, V. M. (2014). Instytutsiina obumovlenist innovatsiinykh protsesiv u promyslovomu rozvytku Ukrainy [Institutional determinants of innovation processes in Ukraine's industrial development]. *Ekonomika Ukrainy*, 12, 4–19.

10. Datsii, O. I. (2004). *Rozvytok innovatsiinoi diialnosti v ahropromyslovomu vyrobnytstvi Ukrainy* [Development of innovation activity in agro-industrial production of Ukraine]. Kyiv: NNTsIAE.

11. Fedorenko, V. H., Lahutin, H. V., Voronkova, T. Ye., Ryzhakova, H. M., Fedorenko, S. V., Sotnikova, O. V., Pinchuk, Yu. B., Fedorenko, M. S., & Voronkov, I. V. (2014). *Innovatsiinyi rozvytok pidpriemstva: Navchalnyi posibnyk* [Innovative development of the enterprise: Textbook]. Kyiv: DKS-Tsentr.

12. Butnik-Siverskyi, O. (2020). Teoretychni ta metodychni problemy rozvytku otsinky mainovykh prav intelektualnoi vlasnosti [Theoretical and methodological problems of intellectual property rights valuation]. *Teoriia i praktyka intelektualnoi vlasnosti*, 2, 55–70.

13. Antoniuk, L. L., Poruchnyk, A. M., & Savchuk, V. S. (2003). *Innovatsii: Teoriia, mekhanizm rozrobky ta komertsiializatsii* [Innovations: Theory, development mechanism and commercialization]. Kyiv: KNEU.

14. Rogers, E. M. (2003). *Diffusion of innovations* (5th ed.). New York: Free Press.

15. Grubler, A. (1996). Time for a change: On the patterns of diffusion of innovation. *Daedalus*, 125, 19–44.

16. Illiashenko, N. S. (2011). *Orhanizatsiino-ekonomichni zasady innovatsiinoho marketynhu promyslovykh pidpriemstv: Monohrafiia* [Organizational and economic foundations of industrial innovation marketing]. Sumy: Sumskyi derzhavnyi universytet.

17. Amosov, O. Yu., Dehtiar, A. O., Kalendzhan, Ya. V., et al. (2011). *Derzhavne rehuliuвання innovatsiinoi infrastruktury na rehionalnomu rivni: Monohrafiia* [State regulation of innovation infrastructure at the regional level: Monograph] (A. O. Dehtiar, Ed.). Kharkiv: KharRI NADU 'Mahist'.

18. Safonov, Yu. M., & Melnyk, Yu. M. (2016). Prohnozuvannya innovatsiino-investytsiinoho rozvytku promyslovykh pidpriemstv [Forecasting innovation-investment development of industrial enterprises]. *Rynkova ekonomika: suchasna teoriia i praktyka upravlinnia*, 15(2(33)), 23–44.

19. Zavadskyi, Y. S., Osovska, T. V., & Yushkevych, O. O. (2006). *Ekonomichnyi slovnyk* [Economic dictionary]. Kyiv: Kondor.

20. Verkhovna Rada of Ukraine. (2002). *Law of Ukraine "On innovation activity"* No. 40-IV. Available at: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/40-15#Text> (accessed January 8, 2025)

21. Verkhovna Rada of Ukraine. (2003). *Commercial Code of Ukraine* No. 436-IV. Available at: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/436-15#Text> (accessed February 28, 2025)
22. Derzhavna sluzhba statystyky Ukrainy. (2013). *Metodolohichni polozhennia zi statystyky innovatsiinoi diialnosti* [Methodological provisions on statistics of innovation activity], Order No. 3 (with changes by Order No. 19, 2019). (accessed January 8, 2025)
23. Kychko, I., & Panchenko, M. (2023). Zahrozy ta ryzyky formuvannia ta realizatsii innovatsiino-investytsiinoho potentsialu Ukrainy ta napriamy yikh usunennia [Threats and risks of formation and implementation of Ukraine's innovation and investment potential and ways to eliminate them]. *Ekonomichnyi prostir*, (185), 59–65. <https://doi.org/10.32782/2224-6282/185-11>
24. Dzhezdzhula, V. V., Yepifanova, I. Yu., & Tsvyk, O. H. (2017). Innovatsiina diialnist yak chynnnyk konkurentospromozhnosti pidpriemstv [Innovation activity as a factor of enterprise competitiveness]. *Investytsii: praktyka ta dosvid*, 4, 5–8.
25. Chorna, M. V., & Hlukhova, S. V. (2012). *Otsinka efektyvnosti innovatsiinoi diialnosti pidpriemstv: Monohrafiia* [Evaluation of the effectiveness of innovation activity of enterprises: Monograph]. Kharkiv: KhDUKhT.
26. Verkhovna Rada of Ukraine. (2015). *Law of Ukraine "On scientific and scientific-technical activity"* No. 848-VIII. R Available at: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/848-19#Text> (accessed January 8, 2025)

Liubov ZGALAT-LOZYNSKA, Myroslava ZINCHENKO

The essence of innovation activity and directions of its implementation in the construction industry of Ukraine

The article provides a thorough investigation of the theoretical, regulatory and applied elements involved in understanding the nature of innovation in the construction industry. It substantiates the urgency of transitioning to an innovation-oriented model of economic development that takes into account the needs of Ukraine's post-war reconstruction, infrastructure modernization and increased competitiveness of construction enterprises. The genesis of the term 'innovation' and the evolution of its interpretation in economic science, as seen in the works of J. Schumpeter, N. Kondratiev, P. Drucker, K. Christensen and other scholars, is revealed. The semantic differences between the concepts of 'innovation', 'innovation' and 'innovation', as well as their role in shaping the logic of the innovation process, are analyzed. Particular attention is paid to analyzing the legislative framework within which innovation activity is carried out in Ukraine. The author identifies significant differences in the interpretation of the category 'innovation activity' in the Ukrainian laws 'On Innovation Activity' and 'On Scientific and Scientific-Technical Activity', the Commercial Code of Ukraine, and official statistical reporting. The author emphasises the lack of a coherent approach to defining the essence of innovation activity, criteria for its identification and forms of support, which complicates the formation of a coherent State policy in this area and limits the practical possibilities of enterprises to confirm the innovative status of their products or processes. The author's own definition of innovation activity is formulated and its forms inherent in the construction industry are highlighted. Particular attention is paid to specifying the forms of innovative activity in construction, which include innovative design and survey work, introduction of new technologies for construction, installation, restoration and reconstruction, use of new building materials and structures, modern equipment and software.

Keywords: *innovations, innovative activity, innovative activity in construction, directions of innovative activity, commercialization of objects of intellectual property.*